

УДК 94(477.7)«18»Скальковський

Людмила Новікова

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України ОНУ імені І. І. Мечникова*

**«НІЩО ЛЮДСЬКЕ НЕ Є ЧУЖИМ...»: КІЛЬКА
ШТРИХІВ ДО ПЕРСОНАЛЬНОГО ПОРТРЕТУ
А. О. СКАЛЬКОВСЬКОГО (1808–1898)**

У XIX ст. умови розвитку півдня України та м. Одеси сприяли зростанню в ньому ролі персонального фактору. У зв'язку з цим особливого значення набували ціннісно-психологічні та інші антропологічні характеристики окремих персоналій. У статті згадані характеристики розглядаються на прикладі одеського дослідника А. О. Скальковського. Розкриття проблеми здійснено на підставі вивчення джерел переважно особового походження. Внаслідок проведеного дослідження відтворено окремі риси ціннісно-психологічного портрету Скальковського, які впливали на його дослідницьку діяльність. Отримані дані та висновки відкривають перспективу подальшого «олюднення» історії півдня України та м. Одеси, в тому числі історії місцевих наукових досліджень.

Ключові слова: А. О. Скальковський, П. І. Кеппен, ціннісно-психологічна характеристика, розвиток науки в Одесі у XIX ст., розвиток історичної науки на півдні України та в Одесі у XIX ст.

А. О. Скальковський став дослідником півдня України та Одеси в той час, коли умови розвитку регіону сприяли зростанню ролі персонального фактору. Перенесення в місто та регіон імперських та деяких світових взірців супроводжувалося появою різних «ніш» в суспільному житті, життєздатність яких часто залежала від зусиль місцевих жителів. Однією з них стала історіографічна та інша дослідницька діяльність, направлена на вивчення регіону. Її початок та майбутнє теж залежали від зусиль перших учасників цього інтелектуального руху в Одесі, а отже, від їх цінностей та мотивації, інших антропологічних характеристик.

Окремі аспекти цієї проблеми висвітлювались у монографіях В. М. Хмарського¹ та Л. В. Новікової². Водночас спроба узагальнення та виділення нових аспектів тематичної структури, більш широка характеристика окремих аспектів пропонується вперше.

Стаття написана на основі біографічного підходу, з врахуванням методології школи «Анналів», в основі вимог якої — вивчення людини в усіх її проявах.

Завдання статті — визначити на прикладі А. О. Скальковського особливості мотиваційного підґрунтя, психологічних умов, ціннісних уподобань, що здійснювали вплив на дослідницьку діяльність, структуру її проблематики одного з представників «вченого стану» в Одесі у XIX ст.

Як відзначав Ю. Лотман, одним з важливих почуттів, властивих молоді першої третини XIX ст., було честолюбство, яке перетворилося на важливе історико-психологічне явище епохи. Водночас честолюбні імпульси були тоді невіддільні від *діяльності* та втілювалися у *вчинках* [курсив Ю. Лотмана. — *Авт.*]³. Цю тезу якраз і доводить приклад Скальковського. Він вступив у діяльну фазу своєї біографії, приїхавши до Одеси у віці 20 років, у 1828 р. Чиновницька кар'єра, розпочата ним, об'єктивно сприяла глибокому ознайомленню з міським суспільством, з потребами міста та регіону. Однак життя Скальковського загалом мало змінилося на початок 1830-х років. Молодого випускника Московського університету гнітили бідність та буденність. Позаду залишилися зустрічі з блискучими сучасниками, такими, як відомий поет Адам Міцкевич, літературні салони. Ймовірно, те, що на 1834 р. минало 40 років з рескриптів Катерини II щодо заснування міста (травень 1794 р.), та з часу заснування порто-

¹ За допомогою д. і. н., проф. В. М. Хмарського, який був нашим науковим керівником при написанні кандидатської дисертації, у 2000 р. була здійснена колективна подорож для роботи в архівах Петербургу. Це дозволило ознайомитися з цінними джерелами особового походження, що були використані, зокрема, у даній статті.

² Хмарський В. М. З історії розвитку археографії на Півдні України: Аполлон Скальковський. — Одеса: Гермес, 1998. — 318 с. — (Записки історичного факультету / Одеський державний університет імені І. І. Мечникова. — 1998. — Вип. 6); Новікова Л. В. «Історіограф» Аполлон Скальковський: інтелектуальна апологія імперської політики та регіональної історичної самотності: Монографія. — Одеса: Одеський національний університет, 2012. — 463 с.

³ Лотман Ю. М. В школе поэтического слова. Пушкин. Лермонтов. Гоголь. — М.: Просвещение, 1988. — С. 302.

вих споруд, а також 70 років з часу створення першої Новоросійської губернії, актуалізувало в інтелектуальному середовищі Одеси інтерес до історії регіону. У рукописі праці Скальковського «Одесские летописи из изустных преданий, собранные и в мир исторический изданные смиренным иноком Аполлинарием» (так себе називав сам Скальковський та його друг Михайло Кир'яков) (1834—1835, 1836), або, як історик ще називав цей твір, «Фантастические летописи о Новороссийском крае», відображені ті сподівання, які юнак плекав у собі. Історичні заняття тоді привертали до себе увагу Скальковського як «світлом істини божественної», так і честолюбними сподіваннями на широку відомість та особистими переживаннями «навекі израненного сердца», тим, що «быть может, в кругу знатного древнейшего рода, боярского, люди мудрые и добрые скажут честное слово о старом южнороссийском летописце, и на прекрасных ресницах черноокой москвитянки заблестит слеза воспоминаний...»⁴.

Але шлях до історичних занять, з погляду Скальковського — романтично налаштованого юнака, був наповнений малодоступними перешкодами, випробуваннями, які необхідно було подолати. Опису цих випробувань присвячена друга частина згаданого твору під назвою «Посвящение в летописцы» (Одеси). Використовуючи романтичні алегорії, Скальковський розповідає, що «юноша смуглый, черноокий, весьма слабый и невысокой наружности, стоял на мягких скалах Одессы...» веде незриму бесіду з Генієм-будівничим міст, який зазначив, що на Скальковського «...возлагается высокое послание — будь летописцем одного города». «Сей град таинственный есть Одесса, отрада степей, Одесса Пальмира Южной России»⁵. Отже, Скальковський емоційно сприймав історичні заняття як своє покликання. Переживання історіографічної діяльності як своєї єдиної втіхи (як він писав у щоденнику, займаючись історією запорожців) зберігається у історика і пізніше⁶.

Як можна переконатися на основі наявних джерел, честолюбство Скальковського дійсно було пов'язане з активною діяльністю,

⁴ Отдел рукописей Института русской литературы Российской Академии наук (ОР ИРЛИ РАН), ф. 281, д. 7674, л. 14.

⁵ Там же, л. 11—12.

⁶ Научно-исторический архив Санкт-Петербургского Института истории Российской Академии наук (Архив СПбИИ РАН), ф. 200, оп. 1, д. 29, т. 10, л. 56.

вчинками. Тому для нього була властива і виняткова працелюбність, а також так званий ентузіазм. Останній значною мірою залежав від усвідомлення корисності своєї діяльності. В першу чергу, коли генерал-губернатор М. С. Воронцов (1782–1856) доручив саме йому складення історії Новоросійського краю, Скальковський писав у відповідь у своєму рапорті (1835): «Столь лестное поручение могло бы одушевить всякого новым и неистощимым энтузиазмом; но тем более осчастливило оно меня — подавшего первую мысль о сем»⁷. Водночас, будучи звичайною людиною з матеріальними потребами, Скальковський очікував від цих занять і матеріальної нагороди і дуже радів, коли дізнавався про оплату своїх публікацій, що робота не залишалася «праздною»⁸.

Працелюбність Скальковського, поряд з іншими, хто працював при генерал-губернаторі Воронцові (князем Голіциним, князем Гагаріним, І. Ф. Золотарьовим та іншими), підтверджується свідченнями сучасників: «все по мере своих сил и способностей, поощряемые начальником, понимающим дело (что, увы, не всегда случается) работали на пользу чудного края»⁹. Крім того, відомості щодо працелюбства Скальковського та кількості «ніш», в яких він працював на користь Одеси, знаходяться і в інших джерелах, зокрема, в «Записке о службе и ученых трудах тайного советника Скальковского», яка була складена 9 вересня 1890 р. Осмислюючи свою різноманітну кар'єру, Скальковський розпочинає перелік своїх занять на користь Одеси з історичних досліджень, і має намір повернутися до них¹⁰. Крім того, він «... с 1837 по 1864 г. ... был Секретарем Ком. совета и Бирж. комитета и ред. до сих пор действующего «Устава Одесской Биржи и положения о Маклерах и Нотариусах»... Кроме того, он был членом и секретарем Комиссии для основания торговли Одессы с Кавказ. горцами, Комиссии о Евр. раввинах, предс. «Комиссий об основании соляного промысла на Одесских лиманах» и о ревизии еврейского населения Одессы и дважды предс. Комиссии для поверки дел и счетов Одесского сирот. суда и др. Но главной его заслугой Ск-й считает: 1. сост. 1 [першого. — Авт.] (в 1847 г.) проекта о

⁷ Держархів Одеської області (ДАОО), ф. 1, оп. 200, стр. 30, арк. 62.

⁸ Архів СПбІИ РАН, ф. 200, оп. 1, д. 29, т. 10, л. 57.

⁹ Соллогуб В. А. Воспоминания. — М.: Слово, 1998. — С. 190.

¹⁰ ОР ІРЛИ РАН, ф. 281, д. 7695, л. [1].

преобразовании муниципального упр. Одессы ...; 2. участие в осн. Одес. коммерч. училища, ред. его устава под рук. Пирогова; 3. Издание многочисл. стат. сведений о торговле и пр-ти нашего города...»¹¹. Здатність і любов до дослідницької праці відображені і у щоденнику, і в листуванні Скальковського, наприклад, з акад. П. І. Кеппеном. В одному з листів до академіка від 10 грудня 1850 р. він писав, що за осінь і грудень встиг написати 400 сторінок рукопису про землеробство, скотарство, виноробство тощо регіону¹².

Особливе ставлення у Скальковського було до патріотизму, якому був властивий як громадянсько-політичний, так і загальнолюдський зміст. Окреме місце в системі патріотичних змістів займає у історика любов до малої вітчизни (якою стала Одеса), як «любовь общины к своему городу, даже кварталу города»¹³. Патріотизм для Скальковського не був просто евфемизмом, але виступав у якості основи для суспільно корисних вчинків та власне був їх синонімом. Патріотизм він бачив у вчинках представників різних станів та прошарків: купців, діячів у галузі сільського господарства, адміністраторів, вчених та ін. Зокрема, серед патріотичних «подвигів» одеського купецтва Скальковський відзначає його участь у розвитку освіти в Одесі¹⁴. Заслужив означення з боку дослідника як «скромный частный патриот» Н. А. Райно, що сприяв як розвитку шовківництва, так і піднесенню рівня статків селянських сімей, тому що запропонував зробити шовківництво сімейним промислом¹⁵.

З іншого боку, Скальковський негативно оцінював суспільно шкідливі для регіону дії чи накази, наприклад, дозвіл переселенцям на територію Кримського півострову, особливо грекам, користуватися камінням від давніх споруд, а також необмежене вирубування жителями півдня лісів¹⁶.

¹¹ Там же, л. [1–3], об.

¹² Санкт-Петербургский филиал архива Российской Академии наук (СПбФ АРАН), ф. 30, оп. 3, д. 257, л. 8, об.

¹³ Скальковский А. Городские общины, их управление и бюджет // Русский дневник. — 1859. — 1 июля (№ 138).

¹⁴ Відділ рідкісних видань та рукописів Одеської національної наукової бібліотеки (ВРВР ОННБ). ф. 62/6, спр. 864, 2-а паг., арк. 22, зв.

¹⁵ Скальковский А. Опыт статистического описания Новороссийского края. Ч. 2. Хозяйственная статистика Новороссийского края. — Одесса: Тип. Францова и Нитче, 1853. — С. 163–164, 277.

¹⁶ Там же. — С. 17, прим., 237.

Система цінностей Скальковського відбивається і в оцінках та характеристиках, які він надає історичним діячам, сучасним адміністраторам. Наприклад, торкаючись питання стосовно ролі градоначальника А. Е. дю Плессі герцога де Ришельє (1766–1822) у боротьбі з чумою в Одесі у 1812 р., він підкреслює, що градоначальник дав «пример самоотвержения». Загалом, високо оцінюючи діяльність на півдні свого керівника Воронцова до 1845 р. (до кінця 1844 р.), Скальковський вказував на його патріотизм, особливі особисті якості: «Неусыпно трудился с раннего утра до поздней ночи, не мог по-нять в других неохоты, лености, холодности, а тем более притворства или трусости»¹⁷.

Якщо чиновники не виконували свої обов'язки перед Одесою чи півднем України (Новоросійським краєм) загалом, Скальковський не зупинявся і перед їх критикою. Період генерал-губернаторства Воронцова, коли він безпосередньо не керував справами в Новоросійському краї, тому що водночас виконував обов'язки Кавказького намісника (у 1845–1854 рр.), Скальковський вважає за необхідне майже зовсім виключити з історії суспільного життя Одеси. Достатньо негативно він оцінював і те, що з Воронцовим, який, на відміну від попередників мав великі статки, з'явився у верхнього класу потяг до розкоші, що створило матеріальні труднощі для середнього класу, а в Одесі та краї з'явився так званий придворно-візантійський елемент, тому що з усіх частин імперії шукали матеріальної та кар'єрної допомоги генерал-губернатора¹⁸.

Особливим було ставлення Скальковського, який у молоді роки пізнав гіркоту незабезпеченого існування, до благодійницької діяльності. З особливою повагою він відзначає пожертвування приватних осіб¹⁹. В персональному архіві Скальковського зберігається «Записка по крестьянскому вопросу в Херсонской губернии» (приблизно 1859 р.), з правками, зробленими істориком. В записці містяться очікування від землевласників, благодійницьких намірів: «В заключение долгом считаю присовокупить, что главному начальству...легко призвать все херсонское дворянство к патриотическим пожер-

¹⁷ ОР ИРЛИ РАН, ф. 281, д. 7674, л. 136; ВРВР ОННБ, ф. 62/6, спр. 864, 2-а паг., арк. 31, зв.

¹⁸ ВРВР ОННБ, ф. 62/6, спр. 864, 2-а паг., арк. 1, 38, 43 зв.

¹⁹ Там само, арк. 23–23 зв.

тованіям частици свого безмерного достояння на пользу бедного человечества и будущего своего спокойствия и благосостояния. Пожертвование должно состоять лишь в отказе от всякого выкупа за землю...»²⁰. Сам Скальковский за приглашением градоначальника О. І. Левшина «участвовал бесплатно в издании «Одесского вестника» и с ним вместе пожертвовал все заработанное во время войны 1829—1830 гг. [війна була у 1828—1829 рр. — Авт.] этою газетою деньги на основание Одесской публичной библиотеки». Згодом, у 1864 р., він взяв участь у заснуванні тимчасового притулку для підкинутих дітей та найбідніших рожениць²¹. Багато уваги історик приділяв історії благодійництва в Одесі та участі в ній «добрих жінок», в тому числі Є. К. Воронцової²².

Завдяки наявним джерелам, маємо певну можливість висвітлити питання щодо жіночого ідеалу Скальковського, що ілюструє його погляди на питання моралі. Важливою якістю жінок він вважав порядність, здатність бути символом «втіхи» у високому сенсі цього слова. В Одесі довгий час (історик навіть вказує на дату — до 1834 р.) не було, на його погляд, подібних «добрих» жінок. З недовірою він ставиться до тих жінок іноземного походження, минуле яких мало, з його погляду, злочинний або аморальний характер, які слідували незнайомим йому звичаям і не відповідали його жіночому ідеалу. Його оцінки іноді надмірно різкі. Він, зокрема, писав, що «...я знаю, как часто египетским бальзамом раскрашенная наружность скрывает мертвую бледность развратниц, бежавших из своего отечества от казни или посрамления, и возродясь на земле русской, принявших честное имя обманутых сынов Одессы...». Інші ж брали участь у бенкетах, іграх, «сентиментальній балаканині». Він називає кілька імен «добрих жінок» в Одесі: Варвара, народжена, як пише історик, на сході Росії з роду Литовських князів нащадків Наримунта, Софія, народжена у місті Юрія Долгорукого, Терезія, народжена на руїнах Понтійського царства, на південному узбережжі Таврійського півострову. «Четвертую звезду они нашли в Одессе. Ее зовут Елисавета. Хотя сын Архипелага был ее предком, но рожденная на земле рус-

²⁰ Архив СПбИИ РАН, ф. 200, оп. 2, д. 96-а, л. 4, об.

²¹ ОР ИРЛИ РАН, ф. 281, д. 7695, л. 1, об.; Одесский вестник. — 1864. — 4 окт. (№ 218).

²² ВРВР ОННБ, ф. 62/6, спр. 864, 2-а паг., арк. 46, зв.—50, зв.

скої, поклоняясь русскому Богу, она получила в удел все прелести славянки».

«Добрим» жінкам він присвятив окремі уривки своїх «Одесских летописей» (1834—1835). Так, 2 уривок «Сказание о том, как три добрые женщины поселились в Одессе» (1834) майбутній історик присвятив княгині Софії Петрівні Гагариній (очевидно, згаданий вище Софії, дружині Д. І. Гагаріна, інспектора одеського карантину). Уривок 3-й «Повесть о посещении Северного царя, 1828» (1834) присвячений пам'яті Клементини Тулуб'євої, уродженої Лейковської. 6-й уривок «Белая шаль. Фантазия» (1834) присвячений був Єлизаветі Григор'ївні Жевановій. 8-й уривок «Обожательница тумана, 1812» (1835) присвячений Юлії Михайлівні Кир'яковій²³.

Важливе значення у житті та дослідницькій діяльності науковців має сприйняття або заперечення їх поглядів з боку колег. Відносини Скальковського з іншими дослідниками мали різний, часто суперечливий характер, і важливою чеснотою дослідника було збереження ним поваги до опонентів. Одним стосункам був властивий доброзичливий, конструктивний зміст. Подібне спілкування відображено у листуванні Скальковського з акад. П. І. Кеппеном (з 1847 до 1861 рр.). Навіть редакції з боку Кеппена своїх робіт Скальковський сприймав з великим пієтетом, цінуючи його здобутки у сфері нової науки статистики. Зокрема, він писав у 1849 р. з приводу успіху свого рукопису в Академії Наук: «Все то, что Вы изволили изменить в моей рукописи, я не только вполне и [...] исправил — но даже счастье это и величайшее одолжение»²⁴.

Складними були стосунки Скальковського з М. І. Надеждіним (1804—1856), одним з відомих діячів Одеського товариства історії і старожитностей на початку його існування. За словами історика, він виявляв до нього недоброзичливість²⁵. Ймовірно, однією з причин погіршення стосунків між науковцями було їх різне ставлення до феномену козацтва. Якщо Надеждін характеризував козацтво як явище, спільне багатьом слов'янських народам, у яких воно набувало специфічних власних форм, то Скальковський вважав, що запо-

²³ ОР ИРЛИ РАН, ф. 281, д. 7674, л. 26, 33, об.-36, 38, 91, 120.

²⁴ СПбФ АРАН, ф. 30, оп. 3, д. 257, л. 5.

²⁵ Рукописный отдел библиотеки имени Салтыкова-Щедрина, ф. 608, оп. 1, д. 2571, л. 4.

розьке козацтво було продовженням традиції історичного розвитку Західної Європи, а саме західноєвропейських чернечо-лицарських орденів. Скальковського у стосунках з Надеждіним вражало те, що останній висловлював сумніви стосовно використання ним архівних джерел при написанні історії козацтва. Зокрема, зберігся лист історика до видавця В. В. Григор'єва (1846), де він відзначав: «г. Надеждин сказал Вам неправду; я точно был в претензии за заметку ЖМВД — но эта заметка сделана не Вами, а почтеннейшим Николаем Ив. ... Это было в статейке о Некрасовцах. Ник. Ив. прибавил внизу мнение свое ex catedro: «по уверению г. Скальковского взято из архивов — это что за обидные речи, сказал бы Хаджи баба [герой пригодицького роману Джеймса Морієра, виданого у 1824 р. — Авт.]. И точно ж я был обижен, но повторяю не Вами, а г. Надеждиным, который и прежде, и теперь был и есть мой недоброжелатель». Водночас особисті образи чи непорозуміння не заважали Скальковському враховувати науковий доробок самого Надеждіна²⁶.

Ще однією ілюстрацією подібних стосунків є ставлення Скальковського до доробку Г. І. Соколова, і навпаки. Скальковський високо оцінював те, що Соколов почав перекладати працю акад. Гільденштедта стосовно півдня України. Як зазначав Скальковський, хвороба та смерть завадили Соколову завершити «столь полезное дело»²⁷. В той же час у надрукованих вже на початку ХХ ст. щоденниках Соколова містяться свідчення про те, що останній зовсім не був так само лояльним. Це виявилось в його оцінці тільки-но подарованого Скальковським «Первого тридцатилетия истории города Одессы» (1837 р.). Зокрема, Соколов відзначив, що архіваріус канцелярії Кирил Кирилович Гехт зібрав архівні матеріали про події 1812 р. та має намір їх видати, що забезпечить відтворення істинної картини подій. І продовжив: «Новое уничтожение Скальковскому и его нелепым трудам»²⁸.

Не можна не згадати тут і про прикру неповагу до авторського

²⁶ Скальковский А. Опыт статистического описания Новороссийского края. Ч. 1. География, этнография и народосчисление. — Одесса: Тип. Францова и Нитче, 1853. — С. 154–155.

²⁷ Архив СПбИИ РАН, ф. 200, оп. 2, д. 3, л. 10, об.

²⁸ Дневник Григория Ивановича Соколова / Сообщил д. чл. А. И. Маркевич // Записки Одесского общества истории и древностей. — 1906. — Т. 26. — С. 78, 81.

підходу Скальковського з боку Ф. Г. Лебединцева (1828–1888), який загалом був достатньо жорстким редактором «Киевской старины». Важко собі уявити, що відчував Скальковський, читаючи наступні строки листа Ф. Лебединцева від 15 жовтня 1885 р. з приводу статті про гайдамаків: «Теперь по поводу некоей кастрации в Вашей статье ... Изменения коснулись (1) основного взгляда на гайдамак, но тут я только согласил Ваш взгляд с моим или точнее Антоновича...». Водночас його старший брат, А. Г. Лебединцев (1818–1898), історик та кафедральний протоієрей Преображенського собору в Одесі, став на захист Скальковського під час публічної полеміки стосовно часу святкування столітнього ювілею Одеси²⁹.

Скальковський пережив чимало гірких хвилин у своєму житті, пов'язаних з родинними трагедіями та хворобою. Це було однією з причин деяких помилок, які зустрічалися в його роботах, або ставало перепорою для наукового спілкування чи діяльності. Відомості про стан здоров'я можна знайти в джерелах особистого походження. Так, у своєму щоденнику за 1840 р. 2 червня Скальковський відзначав, що як важко зі здоров'ям, навіть під час пошукової роботи у Миській бібліотеці він відчув «...боль в сердце, стало дурно». У листі до П. І. Кеппена у 1851 р. він зазначав, що «Замечания и поправки, сделанные Вами на мою книгу столь справедливы, что я просто стыжусь моих ошибок. Но по состоянию моего здоровья и духа (потери сестры, дочери, брата, брата жены в один год) боюсь сделать новые погрешности». Через десять років стан здоров'я історика і статистика теж був далеким від задовільного. У листі до Петра Івановича Скальковський писав: «...мое постоянное нездоровье и слабость глаз не дали возможности немедленно благодарить Вас за постоянное столь приятное и лестное для меня внимание Ваше, М. Г. Решаюсь теперь исправить мою медленность и настоящее мое письмо пишет мой сын, ибо мой почерк превратился в нечто силлогическое: не только другие, но и я сам не могу разбирать»³⁰.

Отже, аналіз різних видів історичних джерел дозволив відтворити окремі риси психологічного портрету Скальковського, з'ясувати ха-

²⁹ ОР ИРЛИ РАН, д. 8429, л. 7–7зв.; А. Л. Одесса в первые эпохи ее существования // Новороссийский телеграф. — 1893. — 15 дек.

³⁰ Архив СПбИИ РАН, ф. 200. оп. 1, д. 29, т. 10, л. 59–60; СПбФ АРАН, ф. 30, оп. 3, д. 257, л. 13.

рактер його життєвих цінностей, визначити вплив стану здоров'я на дослідницьку діяльність. Честолюбство, поєднане з ідеєю активної діяльності, патріотизм, працелюбність, повага до колег та опонентів і відчуття образи за несправедливе поводження, переживання за долю простих людей і відповідно висока оцінка благодійності, ставлення до моралі були основою внутрішньої мотивації для занять історією, особливо так званою суспільною, Одеси та півдня України. Все це впливало також на визначення змісту самої історії, наповнення її переліком внесків у різні галузі суспільного життя окремих людей, від вищих адміністраторів до підприємців та науковців, як чоловіків, так і жінок. Спроба створення ціннісно-психологічного портрету Скальковського, з'ясування впливу на його дослідницьку діяльність стану здоров'я та психологічного клімату стосунків з іншими науковцями є одним з кроків на шляху «олюднення» історії, в тому числі історії наукових досліджень на півдні України і в Одесі.